

**DAVID
MITRANY**

2

*Un
sistem
de pace
operativ*

Cu o introducere de

Hans J. Morgenthau

Traducere din limba engleză și note de

Laura Cornelia Ciutina și Vladimir Lazurca

Prefață de

Marius Lazurca

**Presa Universitară Clujeană
2023**

Serie editorială coordonată de
Marius LAZURCA și Vladimir LAZURCA

Referenți științifici:

Lect. dr. Vlad MUREȘAN

Conf. dr. Liviu ȚÎRĂU

Coperta: Sorin Neamțu

Traducere din limba engleză

© **David Mitrany** 1966.

Quadrangle Books, Chicago

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MITRANY, DAVID

Un sistem de pace operativ / David Mitrany ; cu o introd. de Hans J. Morgenthau ; trad. din lb. engleză și note de Laura Cornelia Ciutina și Vladimir Lazurca ; pref. de Marius Lazurca. - Cluj-Napoca : Presa Universitară Clujeană, 2023

Index

ISBN 978-606-37-1809-0

I. Morgenthau, Hans J. (introd.)

II. Ciutina, Laura Cornelia (trad. ; note)

III. Lazurca, Vladimir (trad. ; note)

IV. Lazurca, Marius (pref.)

32

© 2023 **PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ.**

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană

Director: Codruța Săcelean

Str. Hasdeu nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel./fax: (+40)-264-597.401

E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

Cuprins

<i>Notă asupra ediției</i>	7
Război și pace la David Mitrany <i>Prefață la ediția în limba română</i>	9
Introducere.....	21
Cuvânt-înainte al autorului	25

I. UN SISTEM DE PACE OPERATIV

Un sistem de pace operativ.....	35
---------------------------------	----

II. TEORIE POLITICĂ ȘI DEZVOLTARE POLITICĂ INTERNAȚIONALĂ

Problema egalității în perspectivă istorică	99
Un progres al reprezentării democratice	114
Probleme de administrare internațională.....	120

III. ABORDAREA FUNCȚIONALĂ ȘI FEDERALISMUL

Abordarea funcțională a organizării mondiale	137
Federalismul funcțional	152
Perspectiva integrării europene: federală sau funcțională.....	158
Indice.....	191

Război și pace la David Mitrany

Prefață la ediția în limba română

Felix culpa

Textul care dă titlul și substanța acestui volum poartă cu sine, implicit, și istoria unui eșec. *Un sistem de pace operativ*, în forma inițială a unei broșuri, apare în 1943 sub egida Royal Institute of International Affairs, aceeași instituție care oferea, încă din 1939, tutela administrativă – și, într-un fel, vâlul conspirativ – unui grup discret de experți reuniți de Foreign Office la începutul războiului sub titlul înșelător de Foreign Research and Press Service (FRPS). David Mitrany se număra printre cei recrutați de Ministerul britanic de Externe pentru a observa evenimentele și pentru a imagina deja perspectiva postbelică. Savantul născut la București în 1888 nu era pentru prima dată într-o situație similară: după izbucnirea Primului Război Mondial, dorința sa de a sluji sub arme Imperiul Britanic s-a izbit de opoziția autorităților și a fost, prin urmare, deturnată către munca de cercetare și consiliere în beneficiul, și atunci, al Ministerului de Externe de la Londra. Nu e, prin urmare, surprinzător rolul pe care reflecția asupra războiului o va juca în configurarea viziunii lui Mitrany asupra ordinii internaționale, de vreme ce ambele conflagrații mondiale l-au pus în aceeași situație – de expert la îndemâna decidenților.

Suntem, așadar, în septembrie 1939, a doua zi după invadarea Poloniei de către Germania lui Hitler, iar grupul de savanți independenți dorit de Ministerul de Externe de la Londra se reunea pentru prima dată la Oxford. Retrospectiv, în notele copioase care însoțesc „Memoriul” biografic publicat în primul volum al acestei serii editoriale – *Teoria funcțională a politicii* – Mitrany rememorează subita metamorfoză a multora dintre membrii grupului FRPS, savanți de anvergură internațională care, totuși, se vor grăbi adesea să-și sacrifice propriile opinii pentru a se adecva așteptărilor Ministerului de Externe. Pentru Mitrany, acest con-

formism al colegilor se va confirma și agrava gradual și, atunci când se va prezenta explicit ca o amenințare la propria independență de gândire și opinie, va duce la demisia sa, în 1942, în anul precedent publicării pentru prima dată a textului *Un sistem de pace operativ*.

Și totuși, activitatea lui David Mitrany în Foreign Research and Press Service nu stă în mod univoc sub semnul acestui eșec, amintit în chiar prima frază a textului meu. În „Memoriul” amintit mai sus, savantul nostru mai amintește trei studii, realizate în calitate de membru al grupului și înrudite tematic și conceptual cu *Un sistem de pace operativ*: unul dedicat relației dintre noul naționalism și ordinea internațională (din octombrie 1940), unul focalizat asupra efortului postbelic de pace (iunie 1941), dar mai ales unul, din ianuarie 1941, dedicat organizării internaționale optime, text în care avansează abordarea funcționalistă expusă coerent în *Un sistem de pace operativ*.

Ordinea postbelică

Nu e o întâmplare că Mitrany așază aceste trei memorandumuri predate Ministerului britanic de Externe în genealogia abordării sale funcționaliste, câtă vreme tustrele conțin teme și raționamente tratate mai coerent în texte funcționaliste mature. Despre noul naționalism, de pildă, savantul de origine română crede că va avea în mod implicit o dimensiune socială – fiindcă se va plia pe logica „statului bunăstării” – nu una cultural-politică, așa cum s-a întâmplat cu naționalismul de primă generație (de secol XIX). Din acest motiv, avansează Mitrany în studiul din octombrie 1940 („The New Nationalism and the New Internationalism”), naționalismul de secol XX, cel postbelic, va fi în mod natural deschis către cooperarea internațională, singura care va putea da satisfacție aspirațiilor – de data asta sociale, nu culturale – ale națiunilor care-l profesează. Același imperativ al cooperării internaționale, ca soluție stabilă de pace, străbate studiul din ianuarie 1941, amintit mai sus: „Territorial, Ideological, or Functional International Organization?”¹, pus și el pe masa Ministerului Afacerilor Externe de la Londra. Acest studiu mărturisește, pe de-o parte, despre atenția cu care Mitrany a urmărit evoluția scenei internaționale încă din 1914, de la debutul Primului Război Mondial, și, pe de altă parte,

---

¹ Pentru traducerea acestui studiu în limba română, vezi David Mitrany, *Teoria funcțională a politicii*, trad. Laura Cornelia Ciutina, Vladimir Lazurca și Marcela Țușcă, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2023, pp. 99-115.

despre discernământul cu care a cântărit soluțiile de pace avansate după prima mare conflagrație mondială. Într-adevăr, „Territorial, Ideological, or Functional International Organization?” pleacă de la constatarea eșecului Ligii Națiunilor de a crea și menține o ordine internațională pașnică și se întrebă ce soluție ar putea atinge un rezultat optim după războiul în curs. În acest studiu, Mitrany utilizează una dintre distincțiile fondatoare ale abordării funcționaliste: cea între constituționalism și funcționalism. Constituționalismul e esențialmente o soluție „elitistă” sau de cabinet, una în care ordinea globală postbelică s-ar întemeia pe un Pact renovat al unei noi Ligi a Națiunilor, document de tip „constituțional” care ar asocia, e drept, semnatarii într-un sistem de drepturi, obligații și responsabilități comune, dar al cărui principal cusur ar fi că nu ar funcționa ca un instrument al schimbării pașnice, că nu ar descuraja, așadar, utilizarea violenței internaționale drept instrument de rezolvare a unor tensiuni sau de corecție a unor neajunsuri. Federațiile – ideologice sau teritoriale – care s-ar crea astfel printr-o abordare constituționalistă, deși ar reprezenta unități mai mari decât statele naționale, nu ar elimina competiția și tensiunea din sistemul internațional. Potrivit lui Mitrany, soluția pentru o ordine internațională sustenabil pașnică poate rezulta doar dintr-o abordare de tip funcționalist: identificarea nevoilor sociale – transport, utilizare a materiilor prime, comunicații etc. – a căror soluționare optimă nu se poate face decât prin cooperare internațională și crearea unor asociații de state cu participare benevolă, sub o autoritate dedicată și potențial în permanentă evoluție.²

Cutume diplomatice

Revenind la eșecul asociat publicării broșurii *Un sistem de pace operativ*, e nevoie să precizez că el nu a fost primul și că a apărut și în cazul altor opinii trimise de Mitrany spre examinare Ministerului de Externe de la Londra la începutul anilor '40. E posibil ca studiul „Agenda of Peacemaking”³, din iunie 1940, să reflecteze, mai mult decât „The New Nationalism and the New Internationalism” și „Territorial, Ideological,

² Vezi și Imber, Mark F. „Re-Reading Mitrany: A Pragmatic Assessment of Sovereignty.” *Review of International Studies*, vol. 10, no. 2, 1984, pp. 103–123. („Combinând perspective utilitariste și umanitare, Mitrany a afirmat că dezvoltarea organizațiilor internaționale funcționale ar putea, de asemenea, servi unor scopuri mai înalte, mai precis ca guvernele să renunțe la utilizarea forței în relațiile internaționale fără să riște securitatea propriilor lor cetățeni.”, p. 104)

³ Un extras din acest studiu se poate găsi și în Mitrany, *Teoria funcțională a politicii*, ed. cit., pp. 161-169.

or Functional International Organization?”, diferența generală de viziune dintre Mitrany și angajatorii săi de la Ministerul de Externe și să explice, prin urmare, demisia sa din Foreign Research and Press Service. Primul punct de fricțiune provenea din aceea că viziunea diplomaților britanici era încă tributară logicii echilibrului de putere și din faptul că, prin urmare, planurile postbelice imaginate de Londra înclinau spre stimularea formării în Europa a unor federații teritoriale, contrar, am văzut, abordării avansate de Mitrany. Totuși, îmi vine să spun, adevăratul conflict de viziune s-a vădit în propunerea conținută în „Agenda of Peacemaking”, în care autorul nostru pledează pentru o ieșire din război fără tranziția prin momentul unui acord formal de pace, imposibil, anticipează Mitrany, din cauza convulsiilor severe care vor însoți încheierea războiului. În concepția autorului nostru, încetarea luptelor și armistițiul negociat ar trebui să facă imediat loc unor proiecte de cooperare de tip funcționalist între taberele beligerante, inițiative cu un dublu uz: de instrument al reconcilierii prin reconstrucție și, în al doilea rând, de mijloc de legitimare a noilor guverne, presupus democratice, din statele învinse.

Aceste diferențe de viziune, la care trebuie adăugată înclinația multor membri relevanți ai Foreign Research and Press Service de a-și sacrifica independența pentru a servi mai deplin preferințele Ministerului britanic de Externe, au făcut intolerabilă pentru Mitrany apartenența la acest grup de experți și au condus la demisia sa în 1942. *Un sistem de pace operativ* se naște, așadar, cum spuneam, sub semnul acestei inadecvări, al acestui eșec sau, dacă se dorește, al acestei nevoi de autonomie⁴, atât de caracteristică pentru Mitrany.

Text de maturitate

În 1943, când publică broșura *Un sistem de pace operativ*, Mitrany era un cercetător deja confirmat: se stabilise în Marea Britanie de mai bine de trei decenii, se afirmase în calitate de colaborator al ministerelor britanice de Externe și de Război, devenise unul dintre cei mai influenți jurnaliști de politică externă și, fără să fie membru, activase ani îndelungați în Comitetul Consultativ pentru Afaceri Internaționale al Partidului

---

⁴ „(Mitrany) nu va accepta să fie membru în niciun partid politic... nici nu va participa în nicio organizație care să fi fost fundamental naționalistă. Aceasta a fost forța lui personală.”, scrie Dorothy Anderson în „David Mitrany (1888-1975): An Appreciation of His Life and Work”. *Review of International Studies*, vol. 24, no. 4, 1998, p. 578.

Laburist (1918-1931).⁵ Mai mult decât atât, din 1922, dobândise un profil internațional deosebit de marcat prin asocierea cu prestigioase instituții academice și de cercetare din SUA. În bună măsură, așadar, faima adițională pe care i-o aduce *Un sistem de pace operativ* – dovedită prin trei ediții în succesiune rapidă și câteva traduceri prompte – e efectul natural al unui text de maturitate, care-și extrăgea argumentele și substanța, cum am și văzut în parte, dintr-o lungă experiență profesională și din acuitatea privirii unui cetățean angajat.⁶ Una dintre primele reacții la apariția broșurii remarcă „raționamentul admirabil” al demonstrației și admite că viziunea mitranyană oferă „cea mai mare speranță pentru viitor”⁷. Un alt semnal la apariția volumului salută „încercarea meritorie de a găsi soluții la problema organizării internaționale”.⁸ În fine, o analiză din 1969 a *Un sistem de pace operativ* subliniază „intuiția remarcabilă” și enumeră câteva din confirmările recente că viziunea prospectivă din 1943 a lui David Mitrany și-a dovedit validitatea în deceniile de după publicarea primei ediții. Adițional, același autor vede că asocierile de tip funcționalist – precum Consiliul Nordic – par să opereze mai eficient și să aibă șanse de supraviețuire pe termen lung mai bune decât unele inițiative federale asemenea Republicii Arabe Unite sau precum Federația Indiilor de Vest.⁹ Într-un alt text analitic, G.E. Rainey salută publicarea volumului de față din rațiuni pedagogice – „cartea oferă studenților în relații internaționale o sursă ușor disponibilă de scrieri ale unui autor important” – și, de asemenea, istorice, prin accesul la dezvoltarea gândirii lui Mitrany după momentul 1943.¹⁰

⁵ Cu privire la influența internațională, foarte adesea discretă a lui Mitrany, notez în trecut ipoteza lui Gerhard Michael Ambrosi referitoare la posibilitatea ca autorul nostru să fi fost implicat în nașterea și primii ani de activitate ai Grupului Bilderberg. Vezi Gerhard Michael Ambrosi, „Keynes and Mitrany as instigators of European Governance”, *Millennium III*, 12/13, 2005, pp. 11-13.

⁶ Pentru o bună contextualizare a broșurii lui Mitrany, vezi și Lucian Ashworth, „A new politics for a global age: David Mitrany’s A Working Peace System”, in Henrik Bliddal, Casper Sylvest and Peter Wilson, eds. *Classics of International Relations: Essays in Criticism and Appreciation*, Abingdon, Routledge, 2013, pp. 59-68.

⁷ C. E. A. B. „Functional Organization”. *Journal of Comparative Legislation and International Law*, vol. 25, no. 3/4, 1943, pp. 93-94.

⁸ M. T., *Studies: An Irish Quarterly Review*, vol. 32, no. 127, 1943, pp. 428-429.

⁹ Tanter, Raymond. „A Working Functionalism?” *The Journal of Conflict Resolution*, vol. 13, no. 3, 1969, pp. 398-401.

¹⁰ Rainey, Gene Edward. *The Journal of Politics*, vol. 29, no. 3, 1967, pp. 690-691. („Prin urmare, ideile sale [ale lui Mitrany – nota mea] au îmbătrânit bine în ultimul sfert de veac: nu se întâmplă des ca un profet să-și vadă împlinite afirmațiile.”, p. 691)

Optimismul pragmatic

Volumul oferit azi în premieră publicului de limbă română debutează, în mod surprinzător, printr-o prefață semnată de Hans J. Morgenthau, una dintre cele mai cunoscute figuri ale curentului realist în analiza relațiilor internaționale. Ce are de spus realistul Morgenthau despre „idealistul” Mitrany?¹¹ Că analiza celui din urmă despre resurrecția naționalismului tradițional și despre emergența celui postcolonial descrie adecvat realitatea internațională. Mai mult decât atât, că anarhia potențială a scenei internaționale e agravată – cum sugerează Morgenthau – de realitatea că marile puteri strategico-ideologice (SUA și URSS) sunt animate și ele de o formulă *sui generis* de naționalism – cel „universalist”. Acest raționament îl conduce pe prefațator către concluzia că singur funcționalismul – cooperarea transnațională (și postnaționalistă, adaug) pe teme de interes comun, sub autoritatea unor agenții internaționale, poate asigura o pace durabilă.¹²

Introducerea oferită de autorul însuși reia câteva din temele evocate de Morgenthau – caducitatea naționalismului, iluzia soluției federale, presiunea revoluției tehnologice – și pledează fără echivoc pentru abordarea funcționalistă drept singura adecvată pentru provocările timpului nostru.

Studiul care dă titlul și centrul de greutate al acestui volum – „Un sistem de pace operativ” – constituie partea întâi a volumului și reia, cu adaosul unei introduceri noi, textul broșurii din 1943. Analiza lui Mitrany se desfășoară în argumente persuasive și e punctată de câteva din repe-

---

¹¹ Unul dintre specialiștii reputați în studii mitranyene, Lucian M. Ashworth, contestă definirea, relativ curentă, a lui Mitrany drept un idealist. A se vedea: Ashworth, Lucian M. „Where Are the Idealists in Interwar International Relations?” *Review of International Studies*, vol. 32, no. 2, 2006, pp. 291–308. Pe o poziție similară se situează și profesorul clujean Mihai Alexandrescu în erudita monografie *Funcționalismul și sistemul internațional (David Mitrany)*, Eikon, Cluj-Napoca, 2010. („Noi considerăm că Mitrany nu a fost un idealist, ci mai degrabă un liberal/pragmatic.” p. 172)

¹² La raportul - pentru unii de adversitate, pentru alții de continuitate – dintre funcționalism și realism se referă Jaap de Wilde în subcapitolele „Mitrany vs Morgenthau” și „The flirtations of functionalism and realism” din volumul *Saved from oblivion. Interdependence theory in the first half of the XXth century*, Dartmouth, 1991, pp. 187-191. La capătul unei analize convingătoare, de Wilde concluzionează că, deși diferențele dintre cele două curente sunt „mari și fundamentale”, ambele paradigme se înrudesesc prin implantarea lor comună în „tradiția științifică europeană”, în „cultura creștină” și în „istoria europeană”. (p. 189)

rele conceptuale știute din opera sa: incapacitatea organizării federale de a crea o ordine internațională stabilă; necesitatea depășirii suveranității prin punerea în comun a unora din atributele ei; „deteritorializarea” statelor naționale și depășirea frontierelor prin crearea unor soluții cooperative de natură transnațională; emergența unui nou naționalism, de orientare socială, și deschiderea sa naturală spre aranjamente funcționale; raportul asimetric dintre egalitatea juridică și cea politică dintre state pe scena internațională.

Aș spune că nu e întâmplător că savantul nostru își scrie și publică textul în plin război. Conflictul mondial i se prezintă, am impresia, sub o dublă lumină: mai întâi, cum s-a întâmplat și între 1914 și 1918, războiul i se revelează ca unul dintre aspectele, neîndoios tragice, ale globalizării ineluctabile, ale realității că scena globală nu mai e compusă din monade ermetice, autosuficiente în propria izolare; în al doilea rând – și în termeni de această dată pozitivi – războiul e și terenul de încercare a unor experimente funcționaliste, a unor scheme ad-hoc de cooperare aliată destinate să optimizeze folosirea resurselor comune – capacitatea de transport, uzul materiilor prime etc – în cadrul efortului de război. Întrebarea fundamentală de la care pleacă autorul nostru e: cum se poate (re)construi ordinea internațională postbelică, astfel încât două obiective esențiale să poată fi atinse: stabilitatea globală și schimbarea neconflictuală? Îmbogățit de experiența Primului Război Mondial – și de o conștiință istorică deopotrivă erudită și acută – Mitrany înțelege că a concepe pacea doar în termeni negativi – ca absență a conflictului – sau în logica, esențialmente statică, a echilibrului de putere nu mai răspunde adecvat contextului contemporan. Altfel spus, potrivit savantului de origine română, ordinea postbelică trebuie să fie în mod necesar dinamică, fondată nu pe echilibrul, mereu precar, al amenințării reciproce, ci pe o rețea strânsă, luxuriantă și globală de raporturi voluntare de cooperare, așezate toate sub controlul unor agenții internaționale pliate strict pe soluționarea unor nevoi comune. În acest fel, statele care, mânate de propriul interes, înțeleg să participe la aceste formule de colaborare internațională contribuie deopotrivă la edificarea graduală a unei „păci operative” și creează în egală măsură instrumente pentru „tranziția pașnică”, adică pentru adaptarea perpetuă a sistemului internațional la circumstanțe mereu versatile.¹³

¹³ Cercetătorul Or Rosemboim observă că, spre deosebire de mulți predecesori și contemporani, Mitrany nu propune disoluția statului-națiune, ci transformarea lui, prin punerea în comun a suveranității cu alți actori statali, într-un instrument al unei noi ordini internaționale,

Aceasta ar putea fi, până la urmă, explicația eșecului lui Mitrany de a convinge Ministerul britanic de Externe să-i ia în serios scenariul de lucru conținut în „Un sistem de pace operativ”: faptul că savantul născut la București vedea pacea nu drept rezultatul nemijlocit al unor tratate între beligeranți, ci ca efectul indirect al multiplicării până la masă critică a raporturilor de cooperare internaționale concrete, înțelese ca factori implicați de descurajare a conflictului.

Itinerarii

Partea a doua a volumului debutează cu un studiu din 1955, „Problema egalității în perspectivă istorică”, analiză care demonstrează din nou că Mitrany și-a hrănit concepția dintr-o filosofie politică generală, cu aplicații deopotrivă asupra domeniului intern și a scenei internaționale. Într-adevăr, atât în interiorul statelor, cât și în relațiile dintre ele, autorul înregistrează aceeași evoluție – către o progresivă, din ce în ce mai deplină, egalitate juridică între subiecții politicii interne și internaționale: cetățenii, respectiv statele naționale. În logica demonstrației, Mitrany face o distincție importantă pentru înțelegerea operei lui: între egalitatea legală, cea politică și, în fine, cea socială (cea din urmă fiind, în fond, cea mai relevantă în epoca modernă, fiindcă denumește capacitatea de a beneficia în mod just de beneficiile vieții comunitare). În plan internațional, evoluția istorică – riguros trasată de Mitrany – creează condițiile unei egalități juridice depline între statele naționale, dar acest regim e mai curând o ficțiune pioasă, pe o scenă globală în care distincțiile de putere între țări sunt adesea colosale. Mitrany propune, prin urmare, corectarea acestei situații, sursă potențială de conflict sau măcar frustrare, prin introducerea între state a unor raporturi de colaborare funcțională, pur benevole (sau, dacă se dorește, „egoiste”), întemeiate pe nevoi comune și plasate sub autoritatea unor agenții internaționale. Abia aceste raporturi ar putea pune statele participante în situația de a beneficia în mod egal de serviciile acestor agenții și de a dobândi astfel, în mod manifest, o paritate de acces pe care simpla egalitate suverană nu o putea oferi.

întemeiată pe o logică funcționalistă. Vezi „From the private to the public and back again: the international thought of David Mitrany, 1940-1949”, *Cahiers européens de Sciences Po*, n° 02/2013 Septembre 2013, p. 10.

„Un progres al reprezentării democratice” pune o problemă la fel de actuală azi, pe cât era în 1954, data publicării studiului. Plecând de la criza reprezentării democratice în statul liberal modern, scenă a unei activități a executivului din ce în ce mai complexă și, deopotrivă, mai autonomă în raport cu munca legislativului, teatru, prin urmare, al unei rupturi din ce în ce mai evidente a cetățeanului generic de treburile publice, Mitrany își pune problema rolului corectiv pe care l-ar putea avea organizațiile non-guvernamentale. Autorul nostru pleacă de la rolul formal pe care Carta ONU îl atribuie acestor instituții ale societății civile globale, pe care, optimist, le definește drept „instrumente de reprezentare democratică”, cu rolul de a întruchipa „canalul acceptat al opiniei publice”. În egală măsură, cu acuitate profetică, Mitrany realizează ceea ce a devenit evident în ultimii ani: că ONG-urile, naționale sau globale, își pot abandona vocația, renunțând să fie voci amplificate ale cetățeanului și limitându-se la statutul, desigur nereprezentativ, al unor simple grupuri de presiune.

În „Probleme de administrare internațională” (1945), Mitrany își pune din nou problema ordinii postbelice optime și opinează, cu o clarviziune confirmată de texte mai târzii, că soluția funcționalistă nu e doar urgentă, ci și deplin adecvată nevoilor vremii și așteptărilor cetățenilor. Și acest text vedește viziunea „organicistă” a autorului nostru, care crede că impulsul spre cooperare pragmatică între state, prin punerea în comun a suveranității naționale, este un proces evolutiv firesc și chiar, într-o bună măsură, irepresibil.

Iluzia federalistă

Partea a treia a volumului examinează, în trei secvențe distincte, ideea unei ordini postbelice federale și pledează, din nou, pentru avantajele abordării funcționale. În primul studiu, din 1948, Mitrany își propune rezolvarea unuia dintre paradoxurile epocii moderne, cel al suveranității: multiplicarea postbelică a țărilor suverane a coincis cu creșterea nevoilor acestora de cooperare, altfel spus, cu presiunea împotriva noilor state de a-și relativiza suveranitatea pentru a permite cooperării internaționale să funcționeze. Autorului i se pare limpede că uniunile de natură federală, întemeiate pe acorduri de tip constituțional, extind, dar nu elimină, paradoxul suveranității și reprezintă, prin urmare, limitări ale unei cooperări concrete la scară cu adevărat globală. Mai mult, într-o epocă în care exi-

gența soluționării în comun a unor nevoi globale e omniprezentă, federalismul perpetuează logica diferenței relative de putere și prezintă astfel o sursă de competiție și tensiune, nu de antantă și cooperare. A doua etapă a analizei, „Federalismul funcțional” (1950), continuă reflecția din studiul precedent și dă, mi se pare, mai multă acuitate și adâncime distincției dintre cele două soluții pentru edificarea unei ordini internaționale în egală măsură stabile și pacific dinamice: abordarea constituționalist-federalistă, pe de-o parte, și cea funcționalist-pragmatică, pe de alta.

Volumul se încheie în forță printr-un text din 1965 consacrat celei mai potrivite formule de a realiza unitatea europeană, în condițiile Războiului Rece, la doar 8 ani de la semnarea Tratatului de la Roma, actul de naștere al Uniunii Europene.¹⁴ Focalizat asupra temei federalizării europene și mobilizând o analiză de-o rară acuitate asupra echilibrului, deopotrivă necesar și dificil, dintre Comisia și Parlamentul Europene, studiul își păstrează până azi actualitatea și proșpețimea. „Perspectiva integrării europene: federală sau funcțională” pune în scenă toate instrumentele conceptuale cu care Mitrany ne-a obișnuit deja: metamorfoza naționalismului odată cu apariția statului bunăstării, inflația postcolonială de „suveranități” statale, sentimentul (și oportunitatea) globalizării pe care agenda socială a statului modern îl produce, impactul evoluției tehnico-științifice asupra scenei globale, cusururile inerente ale federalismului. Autorul nostru remarcă îndreptățit că viziunea federalistă, când mai vagă (Denis de Rougemont), când mai explicită (Coudenhove-Kalergi), a însoțit mereu – ca un păcat originar – proiectul unității europene. În egală măsură, Mitrany se referă – oblic, dar clar – și la antiamericanismul tenace al multor europeniști și observă paradoxul de a plănui edificarea Statelor Unite ale Europei, pe modelul SUA, dintr-un sentiment de adversitate și competiție la adresa Americii. De interes pentru cititori e și ironia – sarcasmul, poate – cu care, în opinia mea, autorul încarcă termenul „europeni”, mereu plasat între ghilimele, ca pentru a sublinia o altă idee mitranyană importantă: că a închide Europa între marginile unei „uniuni regionale închise” e contrar „ideii istorice europene”, adică, până la urmă, spiritului european pe care UE ar avea ambiția de a-l ipostazia. Profetic, Mitrany a anticipat și că o federație europeană va avea dificultăți

¹⁴ Lucian M. Ashworth, unul dintre cei mai cunoscuți experți contemporani în opera lui Mitrany, observă, pe bună dreptate, că *Un sistem de pace operativ* a fost citit și citat de mulți experți și promotori ai proiectului european. Vezi Lucian M. Ashworth, „David Mitrany and South-East Europe. The Balkan Key to world peace”, *The Historical Review*, Institute for Neohellenic Research, Volume II (2005), p. 207.

majore să asigure o deplină reprezentativitate democratică Parlamentului European și că va imprima, în mod natural, Comisiei un impuls irepresibil de planificare și intervenție executivă din ce în ce mai cuprinzătoare în viața europenilor.

Textul autorului nostru va suna familiar, salutar poate, și celor care azi privesc cu scepticism, eventual cu îngrijorare, evoluția de etapă a proiectului european. Toți aceștia, șefi de stat sau simpli cetățeni informați, vor găsi în funcționalismul mitranyan¹⁵ deopotrivă o cură pentru excesele federalizante și o promisiune pentru o unitate mai adecvată a continentului nostru.

Pacem in terris¹⁶

Echipa¹⁷ dindărătul proiectului de (re)integrare a operei și gândirii lui David Mitrany în cultura română nu s-a înhămat la o muncă arheologică sau de restituire muzeală. Ce ne interesează nu e, desigur, să scoatem dintr-o uitare, oricum fictivă, un autor cândva important, ci să introducem în conversația publică, savantă sau pur și simplu civică, din România, ideile, pentru noi de-o limpede actualitate, ale autorului născut la București. Urgența de a-l (re)citi cu atenție pe Mitrany e subliniată și de realitatea tragică a războiului din Ucraina. Așa cum am văzut, pentru autorul nostru, cele două războaie mondiale au reprezentat o oportunitate de reflecție savantă, dar și un imperativ moral categoric: de a gândi în termenii cei mai adecvați pacea postbelică.

Războiul Rusiei împotriva Ucrainei e, fără îndoială – și nu doar în mod implicit –, o punere în criză a proiectului de unificare continentală „de

---

¹⁵ Mitrany nu a fost mereu un antifederalist, așa cum documentează convingător Mihai Alexandrescu în *Funcționalismul și sistemul internațional (David Mitrany)*, Eikon, Cluj-Napoca, 2010: „Alternativa funcționalistă s-a creat progresiv sub aspect intelectual, ideatic și conceptual. Pentru început, ea a apărut la Mitrany ca un instrument de eficientizare a sistemului Societății Națiunilor, prin redefinirea elementelor sale de bază: statul, suveranitatea, naționalitatea, libertatea, individualitatea, bunăstarea.” (p. 232). Vezi, de asemenea, Mihail Alexandrescu, „David Mitrany: from Federalism to Functionalism”, *Transylvanian Review*, vol. XVI, no. 1 (spring 2007), pp. 20-33.

¹⁶ Este titlul ultimei enciclice a Papei Ioan al XXIII-lea, o reflecție despre răspunderea persoanelor și statelor pentru menținerea păcii, text dat publicității în 1963, în plin Război Rece și îndată după criza rachetelor din Cuba, document, în fine, care se hrănește din aceeași convingere cu privire la unitatea familiei umane ca și viziunea lui Mitrany.

¹⁷ Pentru detalii despre această echipă, îi rog pe cititori să consulte introducerea mea la primul volum al seriei Mitrany, *Teoria funcțională a politicii*, ed. cit., pp. xxiv-xxvi.

la Lisabona la Vladivostok". Marginile orientale ale continentului nostru urmează azi frontul sângeros din Donbas și ține doar de vitejia ucrainenilor și de promptitudinea asistenței noastre care va fi configurația Europei de mâine. Dar războiul Rusiei împotriva noastră mai e și ultima, cea mai sângeroasă, dintre crizele succesive prin care a trecut UE în ultimii ani: de la (cvasi)banruta Greciei și criza, încă în curs, a datoriilor noastre suverane, până la Covid-19, UE a trecut prin teste de stres *in vivo* și, de asemenea, printr-un efort colosal de adaptare care i-a schimbat, am impresia, echilibrele interne. Sub asediul crizelor, suntem azi, poate, mai aproape de nașterea unui *demos* european, dar și de realizarea unei predicții viziunare a lui Mitrany: apariția unei Comisii Europene excepțional de active și de prezente în viața, inclusiv privată, a membrilor ipoteticului *populus europeus*.¹⁸

Opera lui Mitrany ne reamintește câteva adevăruri simple.¹⁹ Mai întâi, că tensiunea, competiția deschisă și, în fine, războiul sunt realități potențial ineluctabile ale scenei internaționale. Că ele se pot actualiza sau – dimpotrivă – pot fi menținute în latență, printr-un efort politico-diplomatic niciodată întrerupt. Și că, în eventualitatea declanșării conflictului armat, una dintre primele noastre urgențe este de a gândi pacea stabilă de mâine. O pace a cărei formulă David Mitrany era convins că a și descoperit-o.

Marius Lazurca

---

¹⁸ Pentru o descriere a raporturilor dintre funcționalism și neofuncționalism, pe de-o parte, și evoluția proiectului european se poate consulta studiul lui Lisbet Hooghe și Gary Marks „The Neofunctionalists Were (almost) Right: Politicization and European Integration”, *Constitutionalism Web-Papers*, ConWEB No. 5/2005.

¹⁹ O remarcabilă încercare de a verifica validitatea instrumentelor conceptuale mitranyene pentru a recontextualiza războiul Rusiei împotriva Ucrainei este și cea a lui Kamil Zwolski din „Wider Europe, Greater Europe? David Mitrany on European Security Order”, *Journal of Common Market Studies*, 2017, vol. 55. nr. 3. pp. 645-661.